

УДК 811.111'25

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Дуднік Г. С.

У статті розглядаються особливості перекладу англійських компаративних фразеологізмів українською мовою, структурно-семантичні особливості компаративних фразеологізмів, а також фразеологічні та нефразеологічні засоби перекладу.

Ключові слова: еквівалент, засоби перекладу, калькування, компаративні фразеологізми, стратегії перекладу.

В статье рассматриваются особенности перевода английских компаративных фразеологизмов на украинский язык, структурно-семантические особенности компаративных фразеологизмов, а также фразеологические и нефразеологические способы перевода.

Ключевые слова: эквивалент, способы перевода, калькирование, компаративные фразеологизмы, стратегии перевода.

Article considers translation peculiarities of English comparative phraseologisms, structure and semantics of phraseological units, phraseological and non-phraseological ways of translation.

Key words: equivalent, ways of translation, loan translation, comparative phraseologisms, strategies of translation.

Одним із засобів пізнання навколишнього середовища та світу є компаративні фразеологізми (надалі КФО). Саме ця мовна конструкція реалізує пізнавальний акт та сприяє формуванню мовної картини світу, а також відіграє ключову роль у створенні нових знань та усталенні концептуальної картини світу у свідомості людини загалом.

Багато як вітчизняних так і зарубіжних науковців ретельно досліджували компаративні фразеологізми. Зокрема, С. Фідлер, Ч. Фердінандо, С. Глюксберг та інші вивчали компонентну структуру компаративних фразеологічних одиниць, їх семантику та синтаксичну роль у реченні. Що ж стосується східноєвропейської традиції Н. М. Амосова, О. В. Кунін та Н. М. Сидякова досліджували КФО в англійській мові, К. Н. Мізін в німецькій мові, Я. Н. Баран в українській та М. Ф. Алефіренко в російській.

Проблема перекладу КФО є також актуальною. І. А. Бородянський та Р. П. Зорівчак у своїх дисертаційних роботах з питань перекладу фразеології наводять приклади КФО, але лише як ілюстративний матеріал. Тому проблема перекладу компаративних фразеологізмів потребує більш ретельного дослідження.

Метою даної статті є вивчення особливостей перекладу англійських компаративних фразеологізмів українською мовою.

Об'єкт дослідження становлять англійські компаративні фразеологізми. Предмет дослідження – особливості перекладу компаративних фразеологізмів фразеологічними та нефразеологічними засобами перекладу.

Поява у мові компаративних фразеологізмів зумовлена потребою у передачі додаткової інформації порівняно з інформацією, яка передається першими окремими компонентами порівнянь. Порівняння предметів та явищ об'єктивного світу за якими-небудь параметрами неможливе без ототожнення або прирівнювання за цими параметрами досить різних за своєю природою понять. Тобто фразеологізми здатні викликати у реципієнта певне візуальне уявлення, ґрунтуючись на чуттєвому сприйнятті.

Що ж до структурно-семантичних особливостей компаративних фразеологізмів в англійській мові, у своїй переважній більшості компаративні фразеологічні одиниці належать до непередикативних словосполучень і являють собою

фраземи з підрядним зв'язком компонентів. Невелике число цих одиниць має структуру частково предикативних і предикативних словосполучень. Розглянемо кожен з цих типів окремо.

Компаративні фраземи з підрядним зв'язком компонентів поділяються на наступні лексико-граматичні розряди:

1. Ад'єктивні компаративні фразеологізми, що складаються з прикметника і залежного члена. Останній може бути виражений:

а) іменником або субстантивованим словом, якому може передувати артикль:

(as) free as a bird

б) прислівником:

as big as all outdoors

Залежний компонент також може бути розповсюджений:

а) безприйменниковим означенням:

as comfortable as an old shoe

б) обставинним означенням:

as snug as a bug in a rug

2. Дієслівні ФО – порівняння, які складаються з дієслова і залежного компонента. Останній може бути виражений іменником або субстантивованим словом:

to sleep like a log

to spread like wildfire

Головний компонент може бути виражений Past Participle та мати пасивне значення:

packed in like sardines

Головний компонент фразеологічних одиниць цього розряду може мати поширення у вигляді:

а) прямого додатку

to avoid someone or something like the plague

б) прийменника

to stick out like a sore thumb

to go over like a lead balloon

Залежний (порівняльний) член може бути виражений:

а) безприйменниковим означенням:

to feel like a new person

б) прийменниковим означенням:

to cherish like an apple of one's eye

в) обставинним доповненням:

to run around like a chicken with its head cut off.

3. Адвербіальні компаративні фразеологізми, що звичайно складаються з адвербіалізованого прикметника і залежного члена, вираженого іменником, але може бути розповсюджено у підрядне речення:

as easily as duck takes to water

В англійській мові виділяється невелика кількість фразеологічних одиниць порівняння, що мають підрядно-сурядну структуру. Вони відрізняються тим, що їх залежна частина складається із двох граматично рівноправних компонентів, зв'язаних між собою сурядним сполучником *and*. У фразеологізмах подібного роду провідним членом виступає дієслово або прикметник, наприклад:

to live like cat and dog

as different as night and day

Компаративні фразеологічні одиниці із частково-предикативною структурою складаються із головного члена, вираженого прикметником або дієсловом, і залежної частини з дієсловом в особистій формі. У більшості дієслівних компаративних фразеологізмів цього типу залежна (предикативна) частина виражена додатковою пропозицією порівняння, безпосередньо пов'язаним із головним членом за допомогою порівняльного сполучника *as, like, as if*.

to look as if butter wouldn't melt in one's mouth

to look like the cat who swallowed the canary

Кількість частково-предикативних фразеологічних одиниць порівняння не дуже велика, тому цю групу можна вважати мало продуктивною.

Застосування перекладацького підходу у вивченні компаративних фразеологічних одиниць в англійській та українській мовах дає змогу порівняти компонентний склад фразеологізмів, знайти найбільш точний варіант відтворення фразеологічної одиниці та зіставити шляхи образного мислення, притаманного даному народу.

Проаналізувавши низку КФО з лексикографічних джерел і творів англійської художньої літератури, можна виділити два основних способи перекладу порівняльних зворотів – фразеологічний і нефразеологічний.

Фразеологічними засобами вважають переклад повними та частковими еквівалентами. Застосування повного еквіваленту можливе лише за умови відсутності компонентів національно-специфічних реалій чи символів. Що стосується повної еквівалентності, то вона можлива лише за наявності адекватності КФО перекладу КФО оригіналу щодо образності та форми вираження, при цьому ці відповідники мають однакове значення, образність, лексичний склад, граматичну структуру та стилістичну конотацію. Наприклад: *Old Barley might be as bold as the hills...* – *Старий Барлі міг бути старим як світ*.

Часто є декілька варіантів перекладу одного й того ж фразеологізму. Наприклад, *to go out altogether, like a candle* можна перекласти як *розтанути зовсім, як свічка* або *зійти нанівець, як свічка*. Відрізняються вони лише стилістичними, а іноді й смисловими відтінками. Вибір кожного з них зумовлений контекстом, але головним чином індивідуальністю перекладача.

Якщо КФО оригіналу не мають усталених фразеологічних еквівалентів, застосовується безеквівалентний переклад. Це найпоширеніший засіб перекладу, адже в англійській мові існує багато ФО, які не мають жодних відповідних еквівалентів в українській мові. Перекладати такі ФО надзвичайно важко, адже потрібно мати не лише достатньо знань та навичок, а й бути дуже обережним, щоб уникнути буквалізму. Найпоширенішими методами перекладу безеквівалентних КФО є калькування та описовий переклад.

Використовуючи метод калькування, як правило, зберігаються семантичні, граматичні та стилістичні особливості у мові перекладу. Калькування доцільне, якщо образ створеного еквівалента легко сприймається читачем. Перевагою калькування є те, що таким чином зберігається у мові перекладу унікальний образ англійського фразеологізму. Для цього використовується дослівний переклад без посилення або із посиленнями (примітками). Іноді доцільно доповнювати зміст контексту етимологією того чи іншого фразеологізму, додаючи примітку.

After this memorable event, I went to the hatter's, and the bootmaker's, and the hosier's, and felt rather like Mother Hubbard's dog whose outfit required the services of so many trades. – *Після цієї достопамятної події я побував у капелюшнику, у шевця, у торгівця білизною, відчуваючи себе, наче той собака матінки Габард, одяганку якому виготовляло так багато майстрів. (Матінка Габард – персонаж відомих англійських дитячих віршиків, яка у різних майстрів скуповувала одяг для свого собаки).*

Необразний, або пояснювальний переклад використовується у тому разі, коли в українській мові не існує еквівалентів для передачі образності ФО.

"Oh!" said Mr. Jaggars, turning to the man, who was pulling a lock of hair in the middle of his forehead, like the Bull in Cock Robin pulling at the bell-rope; "your man comes on this afternoon.

– *Ага, – зауважив містер Джеггерс, переводячи погляд на відвідувача, що смикав себе за чубчик на лобі, немов той бичок з дитячої пісеньки за мотузку дзвоника.*

Нажаль, за описового перекладу доводиться поступатись лаконічністю та мальовничістю, які так притаманні ФО, проте, як і калькування, описовий переклад передбачає створення нового оригінального перекладу. Звісно відтворення авторських фразеологізмів викликає певні труднощі. Щоб адекватно відтворити той чи інший КФО важливо брати до уваги не лише особливості переносного вживання фразеологізму і характер стилістичного прийому, а й мовленнєву характеристику персонажа, фразеологічний контекст та його стилістичний малюнок.

Традиційно лінгвістичні теорії перекладу посідали провідне місце у перекладознавстві, згідно яких завдання перекладача полягало у тому, щоб максимально точно передати текст оригіналу мовою перекладу. При цьому, як зазначає Л. С. Бархударов "при перекладі неминучі втрати, тобто має місце неповна передача значень". В. Д. Радчук не підтримує усталене поняття перекладу як передачі змісту засобами іншої мови, тобто заміною мови, а вважає головною метою перекладу не заміну мови, а збереження мови, "не заміна етнокоду на етнокод, а винайдення мовної спільності, прорив бар'єрів у суспільній свідомості, доступ до способів мислення і вираження, поширення думок і образів у властивій, органічній для них формі" [6]. Згідно з твердженням В. фон Гумбольдта й О. Потебні, "людина розуміє іншу людину не таким чином, що насправді передає їй знаки предметів, а таким чином, що торкається тієї самої ланки ланцюга чуттєвих уявлень і понять, торкається тієї самої клавіші свого духовного інструмента"[5, с. 112].

Література

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод /Л. С. Бархударов. – М.: Межд. отнош., 1975 – 190 с.
2. Бархударов Л. С. Уровни языковой иерархии и перевод / Л. С. Бархударов// Тетради переводчика. – М., 1969. – №6. – С. 8-9.
3. Діккенс Ч. Великі сподівання / Чарльз Діккенс; [пер. з англ.. Р. Доценка]. – Харків.: Фоліо, 2003. – 476 с.
4. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія / Р. П. Зорівчак. – Львів: Вища школа, 1983. – 174 с.
5. Потебня А. А. Эстетика и поэтика /А. А. Потебня. – М.: Искусство, 1976. – 614 с.
6. Радчук В. Д. Протей чи Янус / Віталій Дмитрович Радчук // Всесвіт, 2004.– №7-8. – С. 168-177.
7. Dickens Ch. Great Expectations / Charcles Dickens. – [Електронний ресурс].– Режим доступу:
<http://www.gutenberg.org/files/1400/1400-h/1400-h.html>